

FAZEKAS KÁROLY–GALASI PÉTER

Előszó

Négy évvel ezelőtt az MTA Közgazdaság-tudományi Intézete azzal a kezdeménnyel fordult a munkaügyi kormányzathoz, hogy készüljön – adatokkal és elméleti keretekkel egyaránt megalapozott – közép- és hosszú távú előrejelzés a magyarországi munkapiacra zajló szerkezetváltási folyamatokról. Természetesen nem voltak kétségeink a munka méretét, a gazdasági folyamatok előrejelzésének nehézségeit illetően, viszont úgy ítéltük meg, hogy az intézet vezető kutatói és az egyetemeken, az államigazgatásban, a magánvállalkozásokban velük szorosan együtt dolgozó kollégák az intézet évek hosszú során kiépített adatbankjára és szakmai kapcsolataira támaszkodva képesek lesznek elvégezni ezt a feladatot. Ezt a munkát valóban nagyon szükségesnek tartottuk. Bár az elmúlt húsz évben az országban hatalmas változások mentek végbe a foglalkoztatás méretében és összetételében, nyilvánvaló volt, hogy az átalakulás folyamata nem állt le, ellenkezőleg: új, korábban előre nem látott tendenciák bontakoznak ki. Átalakultak a munkaerő képzettségével és készségeivel szemben támasztott követelmények, megváltozott a foglalkozások kompetenciataralma. Emellett egyre több tapasztalat gyűlt össze azokban az országokban, ahol korábban már sikeresen kiépítettek munkapiaci előrejelző rendszereket. Úgy ítéltük meg, hogy ezek a tapasztalatok saját munkánkba is beépíthetők.

Már a program előkészítése során nagyon jó együttműködés alakult ki a Központi Statisztikai Hivatal, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság, a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat munkatársai és az intézet dolgozói között. Rövid idő alatt nyilvánvalóvá vált, hogy reális lehetőségünk nyílt arra, hogy hozzájussunk a múltbeli folyamatok megragadásához szükséges adminisztratív adatokhoz. A kérdés az volt, miképpen lehet a múltbeli folyamatokra támaszkodva előre jelezni a jövőben kibontakozó tendenciákat. Mindannyian tudjuk, hogy a munkaerőpiac nem gondosan megszerkesztett óramű, hanem

Fazekas Károly a TÁMOP 232. kiemelt projekt alprojektvezetője; főigazgató, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont.

Galasi Péter a TÁMOP 232. kiemelt projekt szakmai vezetője; tudományos tanácsadó, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet; tanszékvezető egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar.

adaptív, egymással interakcióban lévő egyének és intézmények komplex rendszerre. A kereslet és kínálat alakulásának természetesen vannak olyan szegmensei, ahol elég nagy biztonsággal előre láthatók a következő években bekövetkező tendenciák. A demográfiai folyamatok, a születések és halálozások, az iskolai végzettség alakulásának hosszú távú irányai nagy biztonsággal jelezhetők előre, még akkor is, ha nem mindig kívánunk szembenézni a tényekkel, vagy nem örülünk annak, amit a jövő előrejelzése vetít elénk. Ugyanakkor a munkaerőpiacon végbenemő szerkezeti átalakulások mind a kínálati, mind a keresleti oldalon ki vannak téve előre nem látható hatásoknak. Komplex rendszerekben a következmények gyakran nem lineárisan kapcsolódnak az azokat kiváltó okokhoz. Kis változások is igen jelentős hatásokkal járhatnak. Komplex rendszerekben a viszonylag gyakran bekövetkező extrém eseményekre is fel kell készülnünk, fakadjanak azok akár új felfedezésekből, a szereplők váratlan reakcióiból vagy a rendszeren kívülről érkező hatásokból.

Munkánkat a legjobb külföldi példák tapasztalatait és a hazai adottságokat egyaránt figyelembe véve terveztük meg. Elkészítettük a gazdasági növekedés – ágazati bontását is tartalmazó – alapmodelljét, valamint a demográfiai folyamatok és a munkaerő-kínálat előrejelzése mellett elvégeztük az iskolai végzettség várható változásának szimulációs becsléseit. Kiegészítő kutatásokkal igyekeztünk árnyalni és pontosítani a vállalatok – 200 foglalkozásra és a régiókra vonatkozó – általunk becsült munkaigényét. (Mindezeket részletesen bemutatja a különszám első tanulmánya.) Természetesen szemünkre vethető, hogy komplex rendszerekben a múlt eseményei alapján nem következethetünk a jövő állapotaira. Ez azonban csak részben van így. Kétségtelen, hogy az extrém események pontos előrejelzése éppúgy nem lehetséges, mint a földrengések időpontjának megjóslása. De az előrejelzés döntő célja nem is a jóslás, hanem a jövőbeli állapotokat előidéző folyamatok megértése és ezek alapján a döntéshozók – például az iskolaválasztó diákok, a beiskolázási keretszámokról, szakképzési fejlesztési irányokról határozó szakpolitikusok – segítése. Az előrejelzés maga is tanulási folyamat, amely ha jól működik, akkor a nem kívánt előre jelzett állapot esetleg nem is következik be, mert az érintettek döntéseikkel feloldják a várható feszültségeket.

A Közgazdaság-tudományi Intézet munkaerő-piaci előrejelzési programjának természetesen vannak előzményei. A népgazdasági tervezés és a tervehivatal megszűnése után Magyarországon az első munkaerő-piaci előrejelzést a kilencvenes évek közepén készítették el, amelyben a munkaerő keresletét és kínálatát tizenöt éves időtartamra, az 1995 és a 2010 közötti időszakra becsülték meg. Az eredmények egy 600 példányban kinyomtatott kétkötetes munkában láttak napvilágot (*Timár* [1996]). A következő munkaerő-piaci előrejelzés – a Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) 1.2. intézkedésének keretében – Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat fejlesztése elnevezésű uniós támogatású program során valósult meg a kétezres évtized első felében. A magyar munkaerőpiac várható tendenciáit ekkor tíz évre előre körvonalazták a 2005 és 2015 közötti időszakra. Az előrejelzési eredményeket egyfelől egy konferenciakötet tartalmazza (*FSZH* [2008]), másfelől a legfontosabb tanulmányok és számszerű információk hozzáférhetők, illetve letölt-

hetők a Munkaügyi Kutatások Portálról, amelyet a Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal működtet.¹ A két előrejelzés jellegében a tradicionális munkaerő-szükségleti tervezés hagyományait követte, elsősorban a szakpolitikai döntéshozók tájékoztatására irányult, a felhasznált modellek és modellváltozatok külső hozzáértők számára is jórészt ismeretlenek, az előrejelzési adatbázisok teljes egészében vagy részben hozzáférhetetlenek, az eredmények emiatt nem reprodukálhatók, illetve az előrejelzés nem folytatható. Ráadásul az előrejelzések eredményeinek hatását a megfelelő szakpolitika alakulására nem lehetett érzékelni.

Szándékaink és reményeink szerint a TÁMOP 232. kiemelt projekt keretében 2009 és 2013 között folyó – a 2009 és 2020 közötti időszakra vonatkozó – előrejelzési munka, amelynek néhány eredményét tesszük közzé ebben a különszámban, a korábbi előrejelzésekhez képest hatásosabban befolyásolja a munkaerőpiac működését. E reményeket elsősorban arra alapozzuk, hogy – a nálunk fejlettebb országokban működő előrejelzési rendszerekhez hasonlóan – az előrejelzés legfontosabb célja az információk minél szélesebb körhöz, különösen a nem szakértő felhasználókhoz történő eljuttatása. Így – még ha a szakpolitika formálói nem is vesznek tudomást az eredményekről – az iskola- és pályaválasztók döntéseikhez felhasználhatják az előrejelzésben keletkezett információkat, hiszen a program lezárásakor felhasználóbarát formában tesszük közzé az előrejelzési eredményeket az erre a célra létrehozott (egyelőre tesztverzióban működő) honlapunkon. Bízunk benne, hogy az e projektben végzett előrejelzési tevékenység fenntartható, reprodukálható és folytatható. Ennek zálogát abban látjuk, hogy egyrészt az előrejelzéshez használt adatbázisok az adatbankban továbbra is rendelkezésre állnak, másrészt a modellek és az eredmények ugyancsak hozzáférhetők a kiemelt projekt honlapján (<http://elorejelzes.mtakti.hu/>).

A különszám öt tanulmányból áll. Az első (szerzői: *Bakó Tamás, Cseres-Gergely Zsombor* és *Galasi Péter*) először az előrejelzési rendszer kialakításával kapcsolatos legfontosabb szempontokat veszi számba, majd bemutatja az előrejelzéshez felhasznált adatbázisokat, valamint az előrejelzési rendszer legfontosabb részelemeit.

A második tanulmány (szerzői: *Gács János* és *Bíró Anikó*) a munkaerő-piaci előrejelzések nemzetközi gyakorlatának ismertetésére vállalkozik, és számos ország munkaerő-piaci előrejelzési rendszerét foglalja össze, különös tekintettel a kvantitatív eljárásokra, illetve az egyes modellek mögött meghúzódó – gyakran rendkívül különböző – feltevésekre.

A harmadik tanulmány (*Köllő János* munkája) az Eurostat munkaerő-felmérésére támaszkodva azt vizsgálja, hogy a jelentős foglalkoztatási nyereséget elkönnyvelő európai uniós országokban a foglalkoztatás növekedése milyen – az előrejelzésekben használt viszonylag egyszerű statisztikai eljárásokkal azonosítható – tényezőknek tudható be. Az empirikus adatbázis természetéből adódóan a munka elsősorban a kínálati oldalon megfigyelhető tényezőkkel foglalkozik.

A negyedik tanulmány (*Czibik Ágnes, Fazekas Mihály, Németh Nándor, Semjén András* és *Tóth István János* munkája) ismételt megkérdezéson alapuló vállalati kér-

¹ <http://www.employmentpolicy.hu/engine.aspx?page=kutatasi-anyagok> és <http://www.employmentpolicy.hu/engine.aspx?page=hefop12>.

dőíves felvétel segítségével elemzi a vállalatok létszámmal, létszámösszetétellel kapcsolatos várakozásait, valamint az előrelátás pontosságát, illetve időtávját.

A különszámban szereplő utolsó – *Hárs Ágnes* által jegyzett – munka az atipikus foglalkoztatás elterjedtségét és szerkezetét vizsgálja Magyarországon a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben – olyan kérdésekre keresve a választ, hogy hol és milyen szegmensekben érzékelhető ezeknek a foglalkoztatási formáknak a bővülése, koncentrálódása, igazolódnak-e a velük szemben megfogalmazott várakozások, hogyan befolyásolják a várható foglalkoztatás szintjét, szerkezetét.

Hivatkozások

FSZH [2008]: Munkaerő-piaci kutatások. Szerk.: *Borbély Tibor Bors-Fülöp Edit*. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal. Budapest, <http://www.employmentpolicy.hu/engine.aspx?page=tanulmany-konyv>.

TIMÁR JÁNOS (szakmai vezető) [1996]: Munkaerő-kereslet és -kínálat, 1995–2010. I. és II. kötet. Munkaügyi Minisztérium–Világbank–Emberi Erőforrás Fejlesztési Program, Budapest.

A kutatás az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet TÁMOP-2.3.2-09/1-2009-0001 projekt (amely az Európai Unió és a Magyar Állam támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg) Munkaerő-piaci előrejelzések készítése, szerkezetváltási folyamatok előrejelzése című program keretében készült.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.